

dr hab. Dorota Groffik, prof. AWF
Katedra Wychowania Fizycznego i Adaptowanej Aktywności Fizycznej
Akademia Wychowania Fizycznego im. J. Kukuczki
w Katowicach

Katowice, 10.06.2023 rok

Recenzja

rozprawy doktorskiej pt.: **"Wzory kultury fizycznej w przekazie medialnym a poczucie sensowności ciała uczniów szkół ponadpodstawowych"**

Autor: mgr Magdalena Lubońska

Promotor: dr hab. Ryszard Bartoszewicz, prof. AWF

Oryginalność, znaczenie naukowe i aplikacyjne podejmowanego tematu.

Podjęty przez Autorkę dysertacji temat zalicza się do nurtu badań osadzonych w naukach społecznych, którym stawia się wymóg aplikacyjnego kierunku rozwoju. Cel ten został osiągnięty albowiem praca dotyczy nowoczesnych mediów i ich przekazu wpływającego na zmiany postaw uczniów względem swojego ciała. Edukacja medialna będąca jednym z głównych źródeł nauczania, szczególnie w okresie pandemii COVID-19, odgrywa znaczącą rolę w kreowaniu wzorów kultury fizycznej. Autorski projekt MłodeTalenty.online przedstawiony w pracy, który jest propozycją medialną, stanowi przykład dobrych praktyk w informowaniu młodych ludzi o wartościach w zakresie kultury fizycznej. Wykorzystanie autorskiej propozycji w okresie pandemii COVID-19 było pozytywnym przykładem wzmacniania komunikacji z innymi osobami, która była ograniczona. Poza tym projekt doskonale wpisał się w potrzeby nauczycieli wychowania fizycznego i nie tylko, którzy poszukiwali rozwiązań realizacji procesu kształcenia i wychowania w nowych warunkach.

Rola mediów i nowoczesnych technologii komunikacyjnych w kształtowaniu postaw i zachowań młodych ludzi, w tym poszanowania ciała jest ogromna. Pytanie tylko na ile media kreują pozytywne a na ile negatywne wzorce postrzegania siebie. Każdy projekt związany z oceną wpływu mediów na zachowania młodych ludzi, w tym szczególnie ryzykownych, zasługuje na uwagę. Dodatkowo kreowanie programów w zakresie edukacyjnego przekazu medialnego, w którym treści oparte są na rzetelnych badaniach naukowych powinny być propagowane i wskazywane jako właściwe.

Struktura pracy

Treść zawarta w rozprawie odpowiada pod względem merytorycznym tematowi pracy. Aczkolwiek nasuwa się pytanie czy temat pracy nie jest zbyt obszerny? Wskazanie bowiem w

temacie uczniów szkół ponadpodstawowych bez opisanie obszaru w jakich badania były prowadzone sprawia wrażenie, że są one szeroko zakrojone i być może obejmują całą Polskę. Tymczasem badania są zawężone do terenu Dolnego Śląska, a właściwie do miasta Wrocław, co można było zaznaczyć w temacie. Dysertacja zawarta jest na 174 stronach, aczkolwiek od strony 59 brak jest numeracji na poszczególnych stronach, co utrudnia m.in. odnoszenie się do poszczególnych sugestii wskazanych w recenzji pracy. Tekst uzupełnia 7 rycin, 27 diagramów i 13 wykresów, których spis znajdujący się na końcu pracy nie jest spójny, zawiera bowiem spis jednej tabeli, która jest ryciną i 24 diagramów. Całość pracy została podzielona na sześć rozdziałów. Układ nieco odmienny od typowego, a to ze względu na zastosowaną metodę teorii ugruntowanej, która zakłada przegląd literatury po zakończeniu badań. Przegląd ten jednak został dokonany w części teoretycznej wprowadzającej do problemu badawczego, jednak to w rozdziale szóstym Autorka analizuje publikacje dotyczące wpływu mediów na rozwój nastolatków i zestawia z wynikami swoich badań. Jest to zbieżne z dyskusją naukową, której końcowa część zawiera wnioski zarówno badawcze jak i aplikacyjne. Bibliografia to 155 pozycji polsko i anglojęzycznych. W pracy nie zamieszczono streszczenia w języku polskim jak i w angielskim.

Ocena merytoryczna pracy

Część teoretyczna pracy w sposób wyczerpujący wprowadza do problemu badawczego, uwzględniając najistotniejsze aspekty badanego obszaru zainteresować naukowych Doktorantki. W pierwszych podrozdziałach Autorka określa kulturę fizyczną w aspekcie wzorów formacji cielesnej w kontekście rysu historycznego jak i roli nauczyciela oraz celów edukacji fizycznej zadając pytanie „Jak uczeń ma kierować swoim ciałem ku jego wartości, jeśli nikt mu nie wyjaśni przyczyn ani nie naświetli konsekwencji różnych sposobów rozporządzania ciałem?” W kolejnym natomiast wyjaśnia zachowania problemowe i ryzykowne młodzieży, jak również antyspołeczne. Kolejna część „Profilaktyka problemów młodzieży” to zauważalna koncepcja koncentracji na pozytywnym potencjale młodzieży, która wspiera ich rozwój. Przedstawiono tu siedem tzw. dźwigni skutecznej profilaktyki. Celem bowiem autorskiego projektu badawczego MłodeTalenty.online, przedstawionego i badanego w pracy doktorskiej, jest m.in. pokazywanie talentów i pasji młodzieży poprzez filmiki, które stają się inspiracją dla innych. Dlaczego? Bo zachowania pozytywne i osiągnięcia uczniów powinny stanowić o ważności jednostki w grupie w przeciwieństwie do zachowań ryzykownych, które nie powinny być wzmacniane.

Wskazywanie zatem działań profilaktycznych w zakresie dobrych relacji z rodzicami, nauczycielami, uczniami w klasie, jak również innych ludzi i organizacji w ramach społeczności lokalnych pozwala na budowanie wartości w życiu młodego człowieka jak również przybliżyć realizację ich marzeń. Dla młodych nadal życie rodzinne, miłość i przyjaźń jak i praca zawodowa zgodna z pasją są wartościami nadrzędnymi. Te wartości są wzmacniane w projekcie MłodeTalenty.online, w którym rozwój młodego człowieka jest traktowany komplementarnie, uwzględniając sferę rozwoju cielesnego, umysłowego i duchowego. Autorka promując swój program zgodnie z siedmioma rekomendacjami skutecznej profilaktyki, będąc sama pasjonatką pracy z młodzieżą zaprosiła do współrealizacji programu ludzi podobnych, którzy kreują wspólne dobro z zamiłowaniem. Zaproszeni goście do projektu MłodeTalenty.online tworzą zespół życzliwych osób, których można obdarzyć zaufaniem, co w kreowaniu pozytywnych postaw wobec wartości młodego człowieka jest bardzo ważne.

Kolejny podrozdział dotyczący pedagogiki wartości ciała określa jej definicję, założenia i cele z uwzględnieniem pedagogiki kultury i pedagogiki kultury fizycznej. Tu wg autorskiej koncepcji rozszerzono propozycję prof. Pawłuckiego z 1996 roku wskazującą kierunki wychowania do kultury fizycznej i pedagogiki wartości ciała o pedagogikę kultury prorodzinnej, co zwiększa zakres działania nauczyciela wychowania fizycznego. Propozycja godna uwagi ze względu na zwiększający się kryzys rodziny. Przygotowanie młodych do świadomego podejmowania decyzji o zakładaniu rodziny, budowaniu związku opartego na miłości i szacunku, a przede wszystkim odpowiedzialności rodzicielskiej wymaga zabiegów ze strony pedagogów wartości ciała, na co zwraca słusznie Autorka pracy.

Założenia metodologiczne przedstawiono w rozdziale drugim, w którym opisano przedmiot i cel badań. W podrozdziale natomiast zawarto 7 pytań badawczych wynikających z zadań badawczych, których celem jest skupienie się na pytaniu czy uczestnictwo badanych uczniów w projekcie MłodeTalenty.online przyczynia się do zmian w ich postawach i działaniach względem ciała? Na uwagę zasługuje połączenia w badaniach metod ilościowych i jakościowych, które są ważną i bardzo interesującą częścią pracy. W badaniach jakościowych Autorka wykorzystwała metodę teorii ugruntowanej, która opiera się na obserwowaniu zjawiska po to, by odkryć coś czego badacz nie zakładał. Jest to rodzaj eksperymentu, w którym na podstawie wywiadów z osobami, badacz konstruuje teorie osobne dla każdej jednostki. Poza tym metoda ta pozwoliła na głębsze i bezpośrednie przyjrzenie się zagadnieniu poczucia sensowności w kontekście ciała. Badania ilościowe są niejako tłem do treści przekazywanej podczas wywiadu przez badane osoby, w których wykorzystano trzy kwestionariusze ankiet, mianowicie Inwentarz Zachowań Zdrowotnych Z. Juczyńskiego, Kwestionariusz Celów

Aktywności Fizycznej M. Lipowskiego i Z. Zaleskiego oraz Kwestionariusz Orientacji Życiowych A. Antonovsky'ego. Przy przedstawionych kwestionariuszach zabrakło przytoczenia autorskich źródeł, do których Czytelnik mógłby się odnieść. Jest wprowadzić wskazane źródło dla zgodności wewnętrznej IZZ (str. 41) (Juczyński, 2001), jednak w spisie bibliograficznym w układzie alfabetycznym źródła nie umieszczono. Podążając za ciekawością ustalenia źródła autora Antonovsky'ego na str. 42, również nie odnalazłam w bibliografii tytułu dzieła.

Autorka jak pisze wybrała rolę nie tylko „badawcza rzeczywistości zastanej” ale również technologa tworząc program MłodeTalenty.online. Jej badania potwierdzają, że projekt został skonstruowany prawidłowo i posiada dobrze przygotowaną podstawę merytoryczną.

W podrozdziale 2.3 odnajdziemy opis narzędzi badawczych, a w kolejnym opis metod doboru osób do badań. W tym miejscu nasuwają się pytania, mianowicie w badaniach jakościowych, jak pisze Autorka zastosowano metodę doboru celowego. Proszę o wyjaśnienie w jaki sposób przeprowadzono ten dobór i ile osób przystąpiło do I i II badania ilościowego. Różnica czasowa pomiędzy I a II etapem badania wynosiła prawie półtora roku.

W rozdziale trzecim zamieszczono opis autorskiego programu MłodeTalenty.online, którego celem jest propagowanie wzorów kultury fizycznej prowadzących do pozytywnych zmian w obszarze poczucia sensowności uczniów. Program zakłada uwzględnienie komponentów koherencji (postawa życiowa), mianowicie: zrozumienie jak funkcjonuje świat, umiejętne radzenie sobie z wyzwaniami i poczucie głębszego sensu w działaniach życiowych. To niejako pewnego rodzaju odporność życiowa człowieka i radzenie sobie z trudnymi sytuacjami, które napotykamy w ciągu naszego życia. Autorka pracy postanowiła bardziej zaakcentować aspekt cielesności w poczuciu koherencji inspirowaną treściami z „Podstawy programowej kształcenia ogólnego”, w której m.in. zaakcentowana jest też korzystania z wiarygodnych źródeł informacyjnych. W programie MłodeTalenty propozycje Autorskie odnoszą się do tych treści. Stworzone tematy m.in. o zdrowiu fizycznym jak i psychicznym (np. cykl odcinków „Fake news a nauka o zdrowym odżywianiu” czy „Jeżeli o czymś mówimy, możemy sobie z tym poradzić”), szczególnie w okresie pandemii, wpisują się doskonale w treści podstawy programowej. Ciekawy jest również pomysł wzoru kultury cielesnej w przekazie medialnym projektu Autorki, w którym przedstawiono sylwetki ikon sportu ale także sylwetki uczniów wrocławskich szkół ponadpodstawowych. Przykłady ikon pomagają zastanowić się nad celem, sposobem i sensem działania w osiąganiu sukcesów życiowych. Wiele jest innych ciekawych propozycji propagowania społecznego wzoru kultury fizycznej w

przekazie medialnym tego programu, co daje możliwości wyboru treści uczniom i jest dla nich atrakcyjną formą poszukiwania swojej drogi życiowej. Tabela zamieszczona na str. 53 „Treści i cele newsletterów w projekcie MłodeTalenty.online” zestawia aż 22 tematy, w których ciekawi ludzie przedstawiają w sposób atrakcyjny wzory kultury fizycznej w odniesieniu do dzisiejszego życia.

Rozdział czwarty to opis wyników badań ilościowych, który zawiera także charakterystykę badanych w liczbie 21 mężczyzn i 30 kobiet z różnie profilowanych szkół, mianowicie sportowych, katolickich, artystycznych lub dwujęzycznych. Pytanie moje dotyczy liczby badanych - czy do programu MłodeTalenty przystąpiło tylko 51 osób? Czy może więcej ale z różnych powodów wyniki badanych zostały odrzucone? W pracy brakuje pewnej konsekwencji w uporządkowaniu treści, szczególnie w zakresie metodologii badań. Krótka charakterystyka badanych znajdująca się w rozdziale zawierającym wyniki badań nie przedstawia szczegółowo wieku badanych. Mamy jedyne ogólny przedział wiekowy 15-19 lat. Poza tym tak wiele typów szkół przy tak małej liczbie badanych zwraca uwagę na ostrożne wnioskowanie wyników badań ilościowych. Kolejna uwaga dotyczy zastosowanych metod statystycznych, które nie zostały w sposób szczegółowy opisane. W interpretacji wyników badań na str. 62 i 63 jest np. opis różnicy pomiędzy badaniem początkowym a końcowym, w którym Autorka zwraca uwagę na brak różnicy istotnej statystycznie. Pytam zatem jakie testy parametryczne czy nieparametryczne wykorzystano w pracy i jaki poziom istotności uwzględniono w analizie wyników. Poza tym interpretacja wyników badań z wykresu nr 7 nie do końca jest zrozumiała. Autorka pisze bowiem, że średnia wartość wskaźnika poczucia koherencji zwiększyła się, jednak różnice te nie są istotne statystycznie, co wpisano w tekście poniżej ryciny. Czy zatem wnioskowanie o zwiększonym wskaźniku poczucia koherencji jest spójne ze stwierdzeniem, że nie uzyskano danych potwierdzających skuteczność przekazu medialnego w kontekście zmian w postawach uczniów względem ciała? Zapraszam do dyskusji podczas publicznej obrony a to dlatego, że praca jest interesująca i przełamuje nieco dotychczasowe schematy większości prac badawczych. Uporządkowanie i wyjaśnienie niektórych wątpliwości dodatkowo wzmocni zalety dysertacji.

Piąta część pracy dotyczy badań jakościowych i not badawczych, w których w sposób bardzo ciekawy Autorka przekazuje interesujące treści młodym ludziom w postaci przekazu medialnego newsletteru. Część ta poświęcona jest wypowiedziom trzech uczniów, którzy dzielą się swoimi spostrzeżeniami i doświadczeniami w zakresie m.in. skuteczności przekazu medialnego w zakresie np. potrzeb nowoczesnego człowieka, rodziny i wartości w dzisiejszym świecie, roli aktywności fizycznej w codziennym życiu, postaw wobec współżycia

seksualnego, w tym wobec tożsamości i orientacji płciowej itp. Bardzo ważna część tych rozmów dotyczy myślenia przyczynowo- skutkowego w zachowaniach ryzykownych.

Z rozmów tych wynikają cenne wskazówki dla nauczycieli, pedagogów, rodziców. Wystarczy nawiązać kontakt z młodymi, wysłuchać, porozmawiać i wspólnie planować cele na dalsze ich życie, m.in. w kontekście rozwoju pasji młodych (gotowanie, ćwiczenia fizyczne itp.),

Kolejny podrozdział rozdziału 5, mylnie oznaczone numerami 6.2, 6.3 i 6.4 to podsumowanie obserwacji wynikających z wywiadów, które dostarczają wiele ciekawych wniosków przybliżając nam dorosłym świat zachowań nastolatków i ich postaw wobec ciała ze szczególnym uwzględnieniem w kategorii tak lub nie myślenia przyczynowo- skutkowego. Zestawienie konsekwencji myślenia przyczynowo- skutkowego na podstawie niektórych wypowiedzi nastolatków w tabeli nr 6 akcentuje jak ważne jest przygotowanie młodych do odpowiedzialności za podejmowane czyny w zakresie swojej seksualności, jak również wypowiedzi i postaw wobec osób, które zmagają się z brakiem tolerancji z powodu np. zaburzeń integracji sensomotorycznej czy tożsamości płciowej. Zauważalne diagramy w pracy są znakomitym podsumowaniem każdej noty badawczej, co podkreśla wartość przeprowadzonych badań. Diagramy zauważalne są również w kolejnym podrozdziale 5.4 (jest 6.4), w którym Autorka pracy zestawiała 14 teorii ugruntowanych - wg kolejnych not analizowanych wcześniej - w których zebrała wszystkie twierdzenia i za pomocą wyjaśnień przybliżyła ich znaczenie. Teorie te potwierdzają badania naukowe ostatnich lat, które wskazują na negatywne skutki korzystania z mediów w aspekcie psychospołecznym, z idealizowaniem atrakcyjnego ciała na czele. Poza tym wskazanie rodziców jako przewodników życiowych w pracy doktorskiej, postrzegane jest również w kontekście innych badań za ważną potrzebę młodych, bardzo często niezrozumiałych przez dorosłych. Zatem nasza otwartość na pomysły i ciekawe rozwiązania młodzieży może wnieść nową jakość w treści edukacyjne jak również wzajemne relacje.

Cała praca doktorska to przede wszystkim „hołdowanie relacjom ludzkim” o czym pisze Autorka, z którą jak najbardziej się zgadzam.

Kolejny, szósty rozdział to „Powrót do biblioteki” – trochę przewrotnie a trochę zgodnie z zasadami przyjętymi przez Autorkę wg metodologii teorii ugruntowanej, która zakłada przegląd literatury po zakończeniu badań. W tej części pracy w sposób interesujący Autorka teorie ugruntowane podzieliła na trzy bloki, mianowicie wychowanie do mediów, wychowanie do wartości ciała i wychowanie do myślenia. Dla mnie jest to rodzaj dyskursu, w którym zestawiano dotychczasowe poglądy z treściami uzyskanymi z wywiadów. Z trzech analizowanych bloków najbardziej skupiono się na wartości do ciała, co jest uzasadnione ze

względu na temat dysertacji. Układ tej części pracy jest nieco chaotyczny. Większość tekstu zawiera odwołania do źródeł w formie zapisu nazwiska i roku w nawiasach, wg stylu APA, natomiast końcowa część tekstu dotyczącego bloku drugiego to pełny zapis źródeł wpisanych pomiędzy fragmenty tekstu. Co było zamiarem takiego zestawienia źródeł, których notabene brakuje w spisie bibliografii?

Na końcu ostatniego rozdziału Autorka pisze, że „...brak myślenia przyczynowo - skutkowego wśród młodzieży spowodowany jest brakiem umiejętności krytycznego myślenia.” Zgadza się z Autorką, że wprowadzenie przedmiotu do szkół, który uczyłby tej kompetencji jest konieczne. Jednak zdajemy sobie sprawę, że nie jest to proste przedsięwzięcie. Zatem zapraszając do dalszej dyskusji, ciekawi mnie jakie inne rozwiązania proponuje Doktorantka, aby edukacja poprzez media była zgodna z celami pedagogiki wartości ciała i uczyła krytycznego myślenia?

Poza tym interesuje mnie jak obecnie wykorzystywany jest autorski program MłodeTalenty? Czy jest szansa na wprowadzenie projektu na większą skalę? I „jaki kierunek badań nad edukacją wyznacza obserwacja na podstawie stworzonych teorii ugruntowanych?” Przytaczam pytanie nr 8 dysertacji oczekując konkretnej odpowiedzi dotyczącej kierunku badań, której to nie widzę we wnioskach pracy. Autorka wskazuje wprowadzić dalsze etapy działania ale bardziej w zakresie wniosków aplikacyjnych, co jak najbardziej pochwalam. Chcę jednak zapytać jaki jest dalszy cel badań, jaką metodologię obrałaby Autorka, aby wzmocnić przedstawiony problem badawczy.

Ocena formalnej strony rozprawy

Strona formalna pracy została przygotowana poprawnie. Praca napisana poprawna polszczyzną, z zachowaniem zasad interpunkcyjnych i stylistycznych. Zachęcam natomiast do większej uważności w przygotowaniu spisu bibliografii, w którym brakuje niektórych źródeł umieszczonych w tekście całej pracy. I tak np. rycina nr 1 na str. 13 -14 zawiera wiele źródeł, które nie zostały umieszczone w spisie bibliografii pracy, a cała tabela została opracowana na podstawie dokumentu „Opinie i E Opinie i Ekspertyzy-211 (2013), który również nie został zamieszczony w bibliografii. Jedną z głównych zasad przeglądu bibliografii do prac naukowych jest dotarcie do źródła pierwotnego. Unika się przytaczanie za innym autorem. Na kolejnych stronach pracy znajdują się źródła, których również brakuje w spisie bibliograficznym: str. 14 źródło CBOS/KBPN z roku 2014; str. 18 autor Sztompka z 2003; str. 38 – przytoczone źródło definicji personalizm systemowy (Bartnik, 2008); str. 40 autor Kawalec z roku 2014; str. 45 źródło autora Antonovsky z roku 1995. W całym tekście pracy znajdziemy wielu autorów

znakomitych prac, których nie wpisano do bibliografii. Szkoda, bo ciekawość ustalenia źródła przy interesującym problemie badawczym jest duża. Sugeruję uzupełnienie spisu bibliografii przy wykorzystywanych fragmentach pracy w formie pisemnej. Poza tym uporządkowanie spisu bibliografii wg numeracji lub zastosowania tabulatora, ułatwiłoby wyszukiwanie autorów przytoczonych w pracy.

Uwagi końcowe i wniosek

Całość rozprawy należy ocenić pozytywnie. Wybrany bowiem problem jest ważny i istotny w popularyzowaniu wzorców kultury fizycznej, szczególnie w aspekcie poczucia sensowności ciała młodych ludzi. Na uwagę zasługuje autorski program MłodeTalenty, który stał się motywacją do podejmowania działań w zakresie doskonalenia się młodych uczniów, szczególnie w tak trudnym okresie jak pandemia COVID-19. Celem projektu MłodeTalenty jest w głównej mierze pozytywne wzmacnianie osoby, która z niego korzysta poprzez różnorodne interakcje. Doceniam ogrom pracy w przygotowaniu tego przedsięwzięcia i gratuluję. Połączenie natomiast badań ilościowych z jakościowymi jest wartością dodaną. Wprawdzie liczba badanych nie jest duża, jednak przeprowadzenie badań w warunkach naturalnych w wielu przypadkach ogranicza możliwości badacza, szczególnie w okresie pandemii COVID-19. Wykorzystanie teorii ugruntowanej, która jest ważną częścią pracy otwiera na podstawie analizy wypowiedzi trzech nastolatków, publiczny dyskurs na temat postrzegania własnego ciała w odniesieniu do kategorii przyczynowo-skutkowej. Ważne, aby myśl ta była kontynuowana w przestrzeni edukacyjnej.

Jak w każdej pracy naukowej, w tej również, występują pewne błędy, które wskazane przez Recenzenta są podpowiedzią w doskonaleniu warsztatu pracy, zachęcając także Doktorantkę do dyskusji podczas publicznej obrony.

W związku z powyższym wnoszę do Wysokiej Rady Kolegium Naukowego Akademii Wychowania Fizycznego we Wrocławiu o dopuszczenie Pani mgr Magdaleny Lubońskiej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

